

Ernest Mandel

Rosa Luxemburg och den tyska socialdemokratin

Det återstår ännu att närmare bestämma Rosa Luxemburgs verkliga plats i den revolutionära arbetarrörelsens historia. Sedan den stalinistiska monolitens nedgång har hennes förtjänster nästan enhälligt framhållits; ofta tillägger man dock ivrigt att hon ”tillhör epoken före 1914”.¹ I själva verket hamnar de historiker som försöker att inordna henne i denna historia i bryderi, eftersom de i huvudsak tar itu med arbetarrörelsens historia utifrån subjektiva kriterier. På detta sätt blir Rosas förtjänster beroende av författarens böjelser fördelade på blottläggandet av imperialismens rötter, det kompromisslösa försvaret av marxismen gentemot den bernsteinska revisionismen, fasthållandet vid massaktionens och masspontanitetens principer eller rent av försvaret av arbetardemokratin principer gentemot bolsjevikiska ”överdrifter”.

Svårigheterna upphör dock så fort vi undersöker arbetarrörelsens historia med objektiva kriterier och därigenom tillämpar den historiska materialismens grundtes på marxismen själv: i sista hand bestämmer det materiella varat medvetandet och inte tvärtom. För att förklara förändringarna i den internationella arbetarrörelsens tänkande inklusive de på varandra följande receptionerna av marxismen, måste man utgå från förändringarna i den samhälleliga verkligheten. Inom dessa ramar framträder Rosas plats i arbetarrörelsens utveckling före 1914, ja ända fram till 1919, inte längre som fragmenterad och tillfällig, utan återvinner sin enhet. Enbart med hjälp av en sådan metod framträder den avgörande betydelsen av Rosas teoretiska och praktiska arbete, och lyfter sig över den renodlade krönikan och det sammanhangslösa uppräknandet av enskildheter i hennes verksamhet.

”Den gamla beprövade taktiken” hamnar i kris

I trettio år hade den tyska socialdemokratin taktik, ”die alte bewährte Taktik” (”den gamla beprövade taktiken”), fullständigt dominerat den internationella arbetarrörelsen. Bortsett från de i det stora hela isolerade erfarenheterna av Pariskommunen, och från några delar av den internationella arbetarrörelsen i vilka anarkister dominerade, hade klasskampens historia i ett halvt sekel burit socialdemokratin stämpel. Detta inflytande var så dominerande att även sådana som Lenin och bolsjevikerna, som på den nationella nivån i praktiken brutit med denna tradition, ändå vördnadsfullt fortsatte att åberopa den tyska modellen som en taktisk modell av universell giltighet.

”Den gamla beprövade taktiken” kunde till sitt försvar anföra betydande auktoriteter. Trots en del vacklan², hade Friedrich Engels under de sista femton åren av sitt liv så till den grad försvarat den att han i sitt ”politiska testamente”, den inledning han 1895 skrev till den nya tyska utgåvan av Marx *Klasstriderna i Frankrike 1848–1850*, ställde upp en regelrätt lagbok. Mellan 1895 och 1914 citerades de mest berömda passagerna i denna inledning oräkneliga gånger på alla europeiska språk. Och det var denna rutin socialdemokratin följde från 1918 till

¹ Denna uppfattning hyllas speciellt av J.P. Nettle, som har skrivit den hittills mest omfattande biografien över Rosa (*Rosa Luxemburg*, vol. I, London 1966, s. 19–40). Nettle kombinerar en detaljrikedom och ofta imponerande bedömningar av delfrågor med en fullständig avsaknad av förståelse för de omfattande problemen i den proletära klasskampens strategi, massrörelsen och de revolutionära perspektiven, just de problem som behärskade Rosas liv och strävanden.

² Därför hävdade Engels, när krigsfaran för första gången ökade på 1890-talet, att socialdemokratin i händelse av krig skulle tvingas gripa makten, och han uttryckte farhågor för att detta skulle kunna sluta i en katastrof. I samma brev till Bebel uttryckte han sin övertygelse att ”vi kommer att ha makten vid slutet av seklet” (brev till Bebel 24 oktober 1891). I ett tidigare brev (daterat 1 maj 1891) angrep han Bebels avsikt att censurera utgivningen av *Kritik av Gothaprogrammet*, och han gisslade inskränkningarna av kritik- och diskussionsfriheten i partiet. (August Bebel, *Briefwechsel mit Friedrich Engels*, Mouton & Co. 1965, s. 417, 465)

1929, fram till dess att den ekonomiska världskrisen och socialdemokratins kris sammanföll och satte punkt för denna meningslösa sysselsättning:

”Överallt har man följt det tyska exemplet att utnyttja rösträtten och erövra alla tillgängliga poster, överallt har den oförberedda revolten fått träda i bakgrunden. [...] De två miljoner väljare, som den skickar till valurnorna, utgör jämte de unga män och kvinnor, som utan rösträtt står bakom dessa väljare, den talrikaste, mest kompakta massan, den avgörande maktfaktorn inom den internationella proletära armén. Denna folkmassa svarar redan nu för mer än en fjärdedel av de avgivna rösterna. [...] Dess tillväxt sker lika spontant, oavbrutet och oemotståndligt och samtidigt lika lugnt som en naturprocess. Alla regeringsingripanden mot den har visat sig fruktlösa. Redan idag kan vi räkna med 2 1/4 miljon väljare. Om denna utveckling fortsätter, kommer vi att vid sekelskiftet ha erövrat större delen av samhällets mellanskikt, småborgare liksom småbönder, och ha växt ut till den avgörande maktfaktorn i landet, inför vilken *alla andra makter måste böja sig, vare sig de vill eller inte. Att fortsätta denna stadiga tillväxt, tills den av sig själv växer det nuvarande regerings-systemet över huvudet, att inte riva upp denna dagligen i styrka tillväxande maktfaktor i förpostfäkningar utan bevara den intakt till avgörandets dag, det är vår huvuduppgift.*”³

Idag känner vi naturligtvis till att de tyska socialdemokraterna på ett skandalöst sätt hade censurerat Engels text och förvrängt dess mening, och strukit allt som fortfarande var revolutionärt i dessa ord av Marx gamle medkämpe och vän.⁴ Men detta är inte det väsentligaste. Det avsnitt vi citerat är autentiskt. Det är ett fullständigt rättfärdigande av ”den gamla beprövade taktiken”: organisera så många medlemmar som möjligt, skola så många arbetare som möjligt, vinna så många röster som möjligt i valen, ordentliga strejker för lönehöjningar och införandet av sociallagstiftning (i första hand kortare arbetsvecka) – allt annat kommer att följa automatiskt: ”alla andra makter måste [sic!] böja sig”; vår tillväxt är ”oemotståndlig”; vi måste ”bevara vår maktfaktor intakt till avgörandets dag” [sic!] ...

Ännu mer övertygande än denna välsignelse från den internationella socialismens nestor var fakta. Fakta understödde Bebel, Vandervelde, Victor Adler och andra pragmatiker, som var nöjda med att följa den nu till helig upphöjda rutinen. Röstetalen ökade från ett val till nästa. Om det någon gång blev ett oväntat bakslag (”hottentotvalet” i Tyskland 1907)⁵, så följdes det av en glänsande revansch: riksdagsvalet 1912 där den tyska socialdemokratin fick en tredjedel av alla röster. Arbetarorganisationerna blev allt starkare, utbredde sig på samhälls-

³ Marx, *Klasstriderna i Frankrike 1848–1850*, Gidlunds 1971, s. 56–59. Min kurs.

⁴ Den 1 april 1895 skrev Engels till Kautsky: ”Till min förvåning ser jag i dag i *Vorwärts* att man utan att i förväg underrätta mig återgivit ett utdrag ur min inledning, med vars hjälp man söker framställa mig som en i alla lägen lika fridsam förkämpe för laglydnad och beskedlighet. Det skulle därför glädja mig mycket att få hela artikeln återgiven i *Neue Zeit*, så att denna nidbild hastigt blir oskadliggjord.” (Marx/Engels, *Brev i urval*, Gidlunds 1972, s. 225) Med förevändningen att man riskerade rättsliga påföljder, vägrade Bebel och Kautsky att bita i det sura äpplet. Engels lät sig blidkas och insisterade inte på att de skulle återge hans inledning fullständigt. Detta skedde först efter 1918 genom Kominterns försorg.

⁵ Det s.k. ”hottentotvalet” 1907 resulterade i ett oväntat bakslag för SPD. Eftersom valet följde på flera års enastående förbättring av massornas levnadsstandard och förbättrad sociallagstiftning, så trodde alla att SPD skulle förbättra sitt valresultat. Men när rikskansler Bülow upplöste parlamentet, var det en manöver för att disciplinera det katolska centerpartiet och skapa ett parlamentariskt block som kunde regera utan hjälp av centern. Det slagfält han valde visade sig bli frågan om gerillans aktiviteter i Sydvästafrika, och även om det skenbara målet för Bülows kampanj var centerpartiet, riktades hans våldsamt utlänningsfientliga kampanj i själva verket mot SPD.

Som så många gånger i Europas historia kraschade den socialistiska rörelsen på den chauvinism och patriotism som de borgerliga demagogerna hade uppammat inom arbetarklassen. SPD drabbades av ett kraftigt bakslag och minskade från 81 till 43 platser. Men även om detta betraktades som ett klart nederlag för SPD, visade sig den tyska socialdemokratins styrka i det faktum att den faktiskt ökade sitt röstetal med 240 000 – att den förlorade *platser* var mer resultatet av den antisocialistiska koalitionen och den tyska valprocedurens nycker än ett verkligt minskande massstöd. Detta är viktigt att komma ihåg, eftersom den heliga frågan om ”maktbalans” skulle bli en av fackföreningsbyråkratins viktigaste skäl att under de följande åren vägra att organisera ett verkligt djupgående motstånd mot regeringen. *Översättarens anmärkning.*

livets alla områden och sammanfogade sig till ett verkligt ”motsamhälle” och möjliggjorde på så sätt en kontinuerlig utveckling av klassmedvetandet. Lönerna steg, lagstiftningen för att skydda arbetarna förbättrades och fattigdomen trängdes tillbaka, även om den inte försvann helt. Framåtskridandet verkade i så hög grad oemotståndligt att det inte bara var de redan övertygade som berusades, utan även deras motståndare.

Men som alltid låg medvetandet efter verkligheten. Detta ”oemotståndliga framåtskridande” var uttryck för ett uppsving i den internationella kapitalismen, en varaktig minskning av den ”industriella reservarmén” i Europa, främst genom emigration, och den imperialistiska kapitalismens ökande överutsugning av de koloniala och halvkoloniala länderna. I början av 1900-talet började de källor som gett näring åt denna tillfälliga lindring av de samhälls-ekonomiska motsättningarna att sina. Alltifrån denna tidpunkt var det en skärpning, och inte en lindring, av de samhälleliga motsättningarna som stod på dagordningen. Det som stod för dörren var inte en epok av fredliga framsteg, utan en epok av imperialistiska krig, nationella befrielsekrig och inbördeskrig. En lång fas av förbättringar följdes nu av tjugo års stagnation, ja även tillbakagång för reallönerna. Evolutionens tidsålder var slut; revolutionens tidsålder skulle börja.

Under denna nya epok förlorade ”den gamla beprövade taktiken” all mening; ur organisatorisk synvinkel började den förvandlas till en dödsfälla för den europeiska arbetarklassen. Före den 4 augusti 1914 insåg inte den överväldigande majoriteten av samtida detta. Inte ens Lenin insåg det för de länder som låg väster om det tsaristiska imperiet; Trotskij tvekade. *Rosas bedrift var att hon var den första som klart och systematiskt insåg behovet av en grundläggande förändring av arbetarrörelsens strategi och taktik i väst, med hänsyn till förändringen av den objektiva situationen och den imperialistiska epokens början.*⁶

Rötterna till Rosas kamp mot ”den gamla beprövade taktiken”

De skarpsinnigaste marxisterna hade i slutet av 1800-talet *delvis* förstått den nya objektiva situationen. Storkapitalets politiska expansion genom fenomen som kolonialimperiernas utbredning och imperialismens uppkomst hade analyserats. Hilferding skrev sitt anmärkningsvärda verk *Das Finanzkapital*. Man registrerade uppkomsten av karteller, truster och monopol (som revisionisterna utnyttjade för att hävda att kapitalismen skulle bli mer och mer organiserad, och dess motsättningar således allt svagare; egentligen finns det inget nytt under solen). Efter Internationalens Stuttgartkongress ökade Lenins och den polska, holländska, belgiska och italienska vänsterns misstankar angående Kautskys *eftergifter* till revisionisterna, speciellt i fråga om kampen mot det imperialistiska kriget. Rösträttsopportunisterna och de ”taktiska” blocken med den liberala bourgeoisie i den ena eller andra regionen, eller från den ena eller andra nationella grupperingen (såsom Badengruppen i Tyskland⁷, majoriteten av det

⁶ I *Resultat och framtidsutsikter* (1906) gav Trotskij uttryck för en med Rosas jämförbar uppfattning och betonade socialdemokratins alltmer konservativa karaktär. På grund av den försonliga inställning han intog i fraktionskampen inom den ryska socialdemokratien, närmade han sig dock 1908 Kautsky och stödde denne mot Rosa i debatten om ”den politiska masstrejken”. Lenin intog en mycket försiktig hållning till konflikten mellan Rosa och Kautsky 1910, eftersom han ville förhindra ett block mellan Kautsky och mensjevikererna. I sin artikel om den tyska socialdemokratien, ”Två världar”, hävdade han att meningsskiljaktigheterna bland marxisterna (till vilka han inte bara räknade Rosa och Kautsky, utan också Bebel) bara var av taktisk natur och i det stora hela var av liten betydelse. Han lovordade Bebelns ”försiktighet” och försvarade tesen att det var bättre att ge fienden initiativet i att inleda fientligheterna (W.I. Lenin, *Werke*, Berlin: Dietz, vol. XVI, s. 311–316).

⁷ För att förstå den tyska socialdemokratins urartning måste man inse de skilda förhållanden som fanns i Tyskland under 1800- och 1900-talet. Situationen i Sydtyskland var en helt annan än den i Preussen, och makten grundades på en allians mellan konservativa godsägare och liberala intellektuella skikt, vilket gav en helt annan bild än i den junkerdominerade och militaristiska preussiska staten. Sålunda använde inte den socialdemokratiska gruppen i Baden parlamentet enbart som en propagandatribun, utan den gick även i koalition med liberalerna mot det katolska centerpartiet för att genomdriva vissa sociala reformer. Från denna tidpunkt

belgiska arbetarpartiet, Jaurés anhängare i Frankrike, etc.) underkastades en hård kritik. All denna kritik förblev dock partiell och fragmenterad, och framför allt ersattes inte ”den gamla beprövade taktiken” – som mer än någonsin var *tabu* – till förmån för en ny strategi och taktik.

Det enda försöket i denna riktning mellan 1900 och 1914 som genomfördes väster om Ryssland var Rosas. Denna utomordentliga bedrift var inte bara resultatet av hennes otvivelaktiga begåvning, skärpan i hennes tänkande och hennes orubbliga hängivenhet för socialismens och det internationella proletariats sak. Framför allt kan den förklaras av de historiska och geografiska, dvs. samhällsliga förhållanden, ur vilka hennes teori och praktik uppstod och sedan utvecklades.

Hennes unika ställning som ledande medlem i *två* socialdemokratiska partier, det tyska och det polska, gjorde att hon befann sig i en gynnsam position för att förstå de två motsatta tendenserna inom den internationella socialdemokratien. Å ena sidan det farliga nedsjunkandet i en alltmer konservativ, byråkratisk slentrian i Tyskland, och å den andra uppkomsten av nya kampformer och kampmetoder i tsarriket. Därför kunde hon utföra samma djärva omvälvning för arbetarrörelsens taktik som Trotskij utfört vad gäller de revolutionära perspektiven. Det var inte längre nödvändigt att de mest ”utvecklade” länderna utgjorde en bild av de ”efterblivna” ländernas framtid. Tvärtom visade arbetarrörelsen i de ”efterblivna” länderna (Ryssland och Polen) den brådskande nödvändigheten att anpassa taktiken.

Givetvis fanns det även här föregångare. Så tidigt som 1896 hade Parvus publicerat en lång studie i *Neue Zeit*, där han förutsåg att man skulle använda den politiska massstrejkens vapen för att slå tillbaka hotet om en kupp för att avskaffa den allmänna rösträtten.⁸ Denna studie hade i sin tur inspirerats av en resolution som Kautsky hade lagt fram inför den tionde kommissionen vid socialistkongressen i Zürich 1893 angående hur man lämpligen skulle besvara hot mot den allmänna rösträtten. Även Engels hade fört samma fråga på tal, men alla dessa försöksballonger förblev isolerade. De ledde inte till en systematisk föreställning om strategi och taktik.

Förutom Rosas djupa förtrogenhet med arbetarrörelsen i Polen och Ryssland fick hon god hjälp av ett grundligt studium av två politiska kriser som hade skakat Västeuropa i slutet av seklet: den genom Dreyfusaffären framkallade krisen i Frankrike och generalstrejken för allmän rösträtt i Belgien 1902. Ur denna dubbla erfarenhet utvecklade hon en djupgående motvilja mot den parlamentariska kretinismen och en växande övertygelse om att ”den gamla beprövade taktiken” skulle lida skeppsbrott i ”avgörandets stund”, om inte massorna långt innan lärt sig att *handskas med* både den *utomparlamentariska, politiska aktionen* och valrutinen och genomförandet av ekonomiska strejker.

Det var dock främst erfarenheterna av den ryska revolutionen 1905 som gjorde att Rosa kunde inordna sin spridda kritik i en systematisk kritik av den västeuropeiska socialdemokratins ”gamla beprövade taktik”. Vid en tillbakablick kan vi tveklöst säga att det var år 1905 som markerade slutet på den internationella socialdemokratins i huvudsak progressiva roll och inledde den fas av tvetydighet i vilken tidigare progressiva drag alltmer gick hand i hand med ett reaktionärt inflytande som nu visade sig, förstärktes och slutligen förde till katastrofen 1914.

---

spred sig det reformistiska förfallet snabbt; snart övergav parlamentsledamöterna även den traditionella socialdemokratiska trotsiga gesten och slutade rösta mot budgeten! – *Översättarens anmärkning.*

⁸ Artikeln hette ”Staatsstreich und politischer Massenstreike”, och publicerades första gången i *Neue Zeit*. Den har omtryckts i antologin *Die Massenstreikdebatte* (Frankfurt am Main 1970), s. 46–95.

För att inse hur betydelsefull den ryska revolutionen 1905 var, måste vi ha i åtanke att det var det första revolutionära massuppsvinget i Europa bevisat sedan Pariskommunens dagar, dvs. sedan 34 år. Det var därför inte konstigt att en så passionerad revolutionär som Rosa noggrant skulle studera fenomenets alla detaljer och särdrag för att dra de centrala slutsatserna för den framtida revolutionens öde i Europa. Marx och Engels gjorde detsamma beträffande revolutionen 1848 och Pariskommunen.

Det var speciellt en aspekt av 1905 års revolution som var avgörande för att utarbeta en ny strategi och taktik för den internationella socialdemokratins i motsättning till SPD:s. Under årtionden bestod debatten mellan anarkister och syndikalister å ena sidan och socialdemokrater å den andra av de som förfäktade *direkta minoritetsaktioner* och de som i huvudsak förespråkade ”fredliga” organiserade *massaktioner* (val och fackligt arbete).

Den ryska revolutionen 1905 uppvisade dock en kombination som ingendera sidan hade förutsett: direkta aktioner av massorna, men massor som var långt ifrån att stå i det organiserades och spontanitetens tjänst, och som snarare tack vare aktionen och till sin majoritet organiserade sig med tanke på allt djärvare aktioner.

Lenin och Rosa betonade båda det i väst föga insedda faktumet att revolutionen 1905 var dödsstöten för den revolutionära syndikalismen i Ryssland, trots att den i årtal hade ställt ”myten” om generalstrejken i motsättning till socialdemokratins elektoralism, och detta just i den stund när generalstrejken för första gången genomfördes i Europa. De borde ha tillfogat – och först efter 1914 insåg Lenin detta! – att den revolutionära syndikalismens tillbakagång i Ryssland bara kunde förklaras av det faktum att den ryska och polska (eller åtminstone dess mest radikala flygel) socialdemokratins, långt ifrån att gå mot masstrejken eller försöka bromsa den på något sätt, hade blivit dess entusiastiska organisatörer och propagandister, dvs. de hade slutligen övervunnit den gamla dualismen mellan ”gradvisa aktioner” och ”revolutionära aktioner”.⁹

Rosa ”upplystes” av erfarenheterna från revolutionen 1905, de djupa återverkningarna på proletariatet väster om tsarriket – med början i Österrike, där den framkallade en generalstrejk som erövrade den allmänna rösträtten. De 14 år som hon förblev i livet, var inget annat än en oavbruten ansträngning för att förmedla denna grundläggande lärdom till det tyska proletariatet: man måste uppge gradualismen, man måste förbereda sig på revolutionär masskamp. Första världskrigets utbrott, ryska revolutionen 1917 och tyska revolutionen 1918 bekräftade att hon redan 1905 haft rätt.

Den första februari 1905 skrev hon:

”Men även för den internationella socialdemokratins innebär det ryska proletariatets uppror ett nytt fenomen, som man först måste assimilera tankemässigt. Vi är alla, även om vi tänker aldrig så dialektiskt, obotliga metafysiker i våra omedelbara medvetandetilstånd. [...] Först under revolutionens vulkaniska utbrott visar det sig hur raskt och grundligt den unga mullvaden har arbetat. Hur lyckligt underminerar den inte marken under fötterna på det borgerliga samhället i Europa. Att mäta arbetarklassens politiska mognad och latent revolutionära energi med

⁹ Så tidigt som i ”Sociala reformer eller revolution?” skrev Rosa: ”Det är uteslutande Bernsteins privilegium att anse den borgerliga parlamentarismens hönhus för det organ, varigenom den väldigaste omvälvningen i världshistorien: samhällets omdaning från *kapitalistisk* till *socialistisk* skall kunna förverkligas.” (*Reformpolitik och socialism*, 1983, s. 70) Hela denna kritik av parlamentarismen, hela denna analys av det borgerliga parlamentets tillbakagång, som skrevs år 1900, bevarar en friskhet och aktualitet som ingen annan analys av någon marxistisk författare i Västeuropa före 1914 kan uppvisa. Samma tankegång återfinns när Rosa förklarar den revolutionära syndikalismens ökade styrka i Frankrike med det franska proletariatets djupa besvikelse över den av Jaurés företrädde parlamentarismen. (Se artikel i *Sächsische Arbeiterzeitung* 5–6 december 1904. Sv. övers. ”Socialdemokrati och parlamentarism”, i *Reformpolitik och socialism*, s. 87–96.)

valstatistik eller siffror på antalet medlemmar i fackföreningar och lokalavdelningar är som att mäta Mont Blanc med linjal.”

Hon fortsatte den första maj:

”Huvudsaken är emellertid, att man har klart för sig, att den pågående revolutionen i tsarriket kommer att i hög grad *påskynda* den internationella klasskampen, så att även länderna i det ’gamla Europa’ inom oväntat kort tid kan komma att ställas inför en revolutionär situation och inför nya taktiska uppgifter.”

I en sammandrabbning med reformistiska fackföreningsmän av Robert Schmidts typ vid Jenakongressen den 22 september 1905, utropade hon slutligen indignerat:

”När man här har lyssnat till de tidigare talen i debatten om den politiska masstrejken, måste man verkligen skaka på huvudet och fråga sig: lever vi i den ärorika ryska revolutionens år eller befinner vi oss tio år innan den? (’Alldeles riktigt!’) Ni läser dagligen rapporter i tidningarna om revolutionen. Ni läser nyhetstelegrammen, men det tycks som om ni inte har ögon att se med, och inga öron att höra med. [...] Ja, ser då inte Robert Schmidt att den tid är kommen som våra stora lärofäder Marx och Engels förutsagt, när evolutionen slår över i revolution. Vi bevittnar den ryska revolutionen och vi vore åsnor om vi inte lärde oss något av den.”¹⁰

När vi blickar tillbaka är vi övertygade om att hon hade rätt. På samma sätt som den ryska revolutionens seger 1917 skulle ha varit oändligt mycket svårare utan erfarenheterna från revolutionen 1905, och den våldsamt revolutionära lärotid den innebar för tiotusentals ryska arbetarkadrer, skulle segern för den tyska revolutionen 1918–19 varit oerhört mycket lättare om de tyska arbetarna haft erfarenheter av förrevolutionära eller revolutionära, utomparlamentariska, politiska masstrider före 1914. Man kan inte lära sig att simma utan att ge sig ner i vattnet. Man kan inte uppnå ett revolutionärt medvetande utan erfarenhet av revolutionära aktioner. Även om det var omöjligt att i Tyskland under åren 1905–1914 upprepa 1905, så var det åtminstone fullt möjligt att i grunden omvandla socialdemokratins dagliga praktik, att omorientera socialdemokratien mot en alltmer revolutionär praktik och skolning och förbereda massorna på sammanstötningen med bourgeoisien och statsapparaten. Genom att vägra genomföra denna vändning och klamra sig fast vid formler som förlorat varje innebörd – såsom socialismens ”oundvikliga” seger, bourgeoisiens och den borgerliga statens ”oundvikliga” reträtt inför arbetarnas ”lugna och fredliga styrka” – sådde ledarna för SPD:s ”marxistiska centrum” under dessa avgörande år det som gav de bittra skördarna år 1914, 1919 och 1933.

Debatten om masstrejken

Det är i detta sammanhang man måste analysera den debatt om masstrejken som bröt ut i den tyska socialdemokratien efter revolutionen 1905. De viktigaste etapperna i denna debatt markeras av Jenakongressen 1905 (i viss mening den mest ”vänsterradikala” kongressen före 1914, under uppenbart tryck från den ryska revolutionen), Mannheimkongressen 1906, publiceringen samma år av en pamflett av Kautsky och en av Rosa Luxemburg, som båda ägnade sig åt frågan om masstrejken, debatten år 1910 mellan Rosa Luxemburg och Kautsky och slutligen debatten mellan Kautsky och Pannekoek.¹¹

Schematiskt kan man sammanfatta debatten så här: efter att de socialdemokratiska ledarna under årtionden hade bekämpat idén om en generalstrejk som ”generalidioti” (”Generalstreik

¹⁰ Dessa citat är från en artikel i *Neue Zeit* (”Nach dem ersten Akt”), i *Sächsische Arbeiterzeitung* (”I revolutionens eldsken”, i *Reformpolitik och socialism*, s. 100) och från hennes tal vid Jenakongressen (*Ausgewählte Reden und Schriften*, vol. II, Dietz, Berlin 1955, s. 244).

¹¹ En bra sammanfattning av denna debatt görs av Antonia Grunenberg i hennes inledning till *Die Massenstreikdebatte* (s. 5–44).

ist Generalunsinn”), med förevändningen att man först måste organisera majoriteten av arbetarna innan en sådan strejk kan bli framgångsrik, skakades de om av den belgiska generalstrejken 1902–03. Det var dock bara med yttersta tvekan de närmade sig varje förändring av sina ”fridsamma” uppfattningar.¹² Vid Jenakongressen 1905 utbröt en konflikt mellan fackföreningsledarna och partiledarna, under vilken fackföreningsledarna gick så långt som att föreslå att de som stödde generalstrejken skulle genomföra sina idéer i praktiken i Ryssland och Polen.¹³ Motsträvigt, men inte utan skärpa, trädde Bebel fram på scenen och angrep fackföreningsledarna och medgav ”i princip” möjligheten av en politisk masstrejk. Mellan konferenserna i Jena och Mannheim kom man emellertid fram till en kompromiss. I Mannheim 1906 återställdes friden inom apparaten. Därefter skulle endast fackföreningsledarna kunna anses vara ”kompetenta” att ”proklamera” strejker, inbegripet den politiska masstrejken, efter att de hade övervägt alla ”organisatoriska” problem, tillgängliga resurser, styrkeförhållanden, etc. Efter den ryska revolutionens förargliga mellanspel återgår man således till ”den gamla beprövade taktiken”.

Rosa skummade av vrede men höll tillbaka sin förtrytelse. Hon väntade bara på ett tillfälle att slå ett stort slag för den nya strategin och taktiken. Det gynnsamma ögonblicket erbjöd sig i samband med att agitationen för allmän rösträtt inleddes vid valet till den preussiska lantdagen 1910. Massorna krävde handling. Med hjälp av tusentals arbetare och partimedlemmar organiserade Rosa ett dussintal massmöten. Ett polisförbud mot dessa möten ledde till sammanstötningar och slutligen till att en stor demonstration med 200 000 deltagare organiserades i Treptowparken i Berlin. Men SPD-ledningen såg inte med blida ögon på dessa ”folksamlingar”, och de inriktade sig på förberedelserna inför valen 1912. Följaktligen kvävdes agitationen redan i sin linda, och denna gång var det Kautsky själv, ”ortodoxins beskyddare”, som gick i bräschen och ledde apparatens teoretiska och politiska kamp mot vänstern. Han skrev ett oräkneligt antal pedantiska artiklar och pamfletter, som framför allt visar på en total oförmåga att inse massrörelsens dynamik.¹⁴

Vid en första anblick kan det verka som om det hade ägt rum ett alliansbyte. Vid sekelskiftet hade Rosa och Kautsky (vänstern och centern) gått i allians med partiapparaten kring Bebel och Singer mot den revisionistiska minoriteten kring Bernstein. Vid Mannheimkongressen 1906 gick fackföreningsapparaten *öppet över till det revisionistiska lägret*, och alliansen Bebel–Kautsky–Rosa verkade starkare än någonsin. Hur ska vi förklara den plötsliga omsvängning av dessa allianser som ägde rum inom loppet av fyra år (1906–10)? I själva verket skilde sig frågans sociala och politiska verklighet från dess sken. Bebel och partiapparaten var 1900 lika förälskad i ”den gamla beprövade taktiken” som 1910. I grund och botten var de konservativa, dvs. *förfäktare av status quo inom arbetarrörelsen* (utan att därför ha uppgett sin socialistiska övertygelse och även lidelse, men förvisat den till en avlägsen framtid). Bernstein och revisionisterna hotade att störa den känsliga balansen mellan ”den gamla beprövade taktiken” (dvs. den dagliga reformistiska praktiken), den socialistiska propagandan, massornas förhoppningar och tro på socialismen, partiets enhet och enheten mellan massorna och partiet. Därför gjorde Bebel och partiapparaten motstånd – ett för dem i grunden konservativt mål, så att inget skulle vältas över ända och allt därigenom bli vid det gamla.

¹² Exempelvis i artikeln ”Lärdomar av gruvstrejken” (”Die Lehren des Bergarbeiterstreik”), som publicerades i *Neue Zeit* 1903.

¹³ Tal vid Jenakongressen 21 september 1905 (*Ausgewählte Reden und Schriften*, vol. II, s. 240–241).

¹⁴ Se i synnerhet hans artikel ”Vad nu” (*Neue Zeit* 1910) med dess uppdelning mellan ”demonstrationsstrejker” och ”tvångsstrejker” (en åtskillnad som har sitt ursprung i Henriette Roland-Holsts bok om masstrejken), ”ekonomiska” och ”politiska” strejker, ”utmattningsstrategi” kontra ”omstörtningstrategi”, etc. (*Die Massenstreikdebatte*, s. 96–121)

Men när den ryska revolutionen 1905 – och imperialismens effekter på förhållandet mellan klasserna i själva Tyskland – förvärrade spänningarna i arbetarrörelsen och den socialdemokratiska apparaten efter Jenakongressen övervann risken för splittring, visade Bebel, Ebert och Scheidemann att de föredrog apparatens enhet framför enhet med de radikaliserade arbetarna. Det var så de tolkade ”organisationens företrädare”. Från och med då bröt hela partiapparaten med vänstern, eftersom det nu var vänstern som krävde att man skulle kasta ”den gamla beprövade taktiken” överbord, inte bara i teorin, utan också – det värsta av allt – den till rutin förvandlade praktiken. Tärningen var kastad.

Den enda fråga som för en tid stod öppen var Kautskys ståndpunkt. Skulle han ta parti för partiapparaten mot vänstern eller för vänstern mot partiapparaten? Efter 1905 års revolution lutade han för en kort tid åt vänstern, men en viktig händelse avgjorde hans öde. 1908 skrev Kautsky sin pamflett *Vägen till makt*. I denna pamflett analyserade han just den fråga som hade varit obesvarad ända sedan Engels berömda förord från 1895: hur går man *från erövrandet av arbetarmassornas majoritet för socialismen* (med hjälp av ”den gamla beprövade taktiken”) *till erövrandet av den politiska makten?* Hans formuleringar var försiktiga och förutsatte ingen systematisk revolutionär agitation. Han ställde inte ens frågan om monarkins avskaffande (istället hänvisade han blygsamt till att ”sträva efter demokrati i riket liksom i de enskilda staterna”).¹⁵ Men trots det innehöll pamfletten alltför många ”farliga meningar” för den småaktiga och konservativa partiledningen. Han nämnde möjligheten av en ”revolution”. Det talades även om att: ”Ingen kan väl vara så naiv att vilja påstå, att vi omärkligt och utan strid kan växa från militärstaten till demokratin.”¹⁶ Dessa formuleringar var ”farliga”. De skulle till och med kunna ”få en rättegång som följd”. Därför beslutade partiledningen att riva pamfletten i bitar.¹⁷

Efter detta följde en tragikomedi som skulle avgöra Kautskys öde som revolutionär och teoretiker. Han vädjade till partiets kontrollkommission och denna tog ett beslut till hans förmån. Men Bebel lät sig inte rubbas. Kautsky gick då med på att vika sig för partiets censur och *själv stympa sin egen text*. Han strök allt som kunde vara kontroversiellt och i och med det gjorde han texten harmlös. Efter denna affär var han en helt ryggradslös person utan karaktärsstyrka. I denna episod kan man se fröna till hans framtida brytning med Rosa, hans centrism, hans roll som apparatens handgångne man i debatten 1910–12, hans avgörande kapitulation 1914 etc.

Det är ingen slump att eldprovet för Kautsky liksom för alla centrister blev frågan om kampen om makten, frågan om att återinföra revolutionens problem i en strategi som helt och hållet grundades på en daglig reformistisk rutin. I själva verket hade detta varit *den avgörande frågan för den internationella socialdemokratin* ända sedan 1905.

En analys av det första utkastet till *Vägen till makt* visar att det fanns element av centrism i den även innan byråkratin slog till. Även om Kautsky noggrant analyserade de faktorer som skärper klassmotsättningarna (imperialismen, militarismen, minskad ekonomisk tillväxt etc.), så var hans grundläggande filosofi fortfarande ”den gamla beprövade taktiken”: industrialiseringen och kapitalkoncentrationen arbetar för oss, om inget oförutsett inträffar är vår tillväxt oemotståndlig. Tanken på att överge den passiva fatalismen väckte han bara för de tillfällen när ”våra fiender begår ett idiotiskt misstag” – en statskupp eller ett världskrig. När allt kom omkring befann man sig ännu vid den punkt där Parvus för första gången formulerade frågan.

¹⁵ Kautsky, *Vägen till makt*, Arkiv 1979, s. 140.

¹⁶ *Ibid*, s. 115.

¹⁷ I den utgåva av *Vägen till makt* som utgavs av Editions Anthropos (Paris 1969) finns en introduktion och ett appendix som kastar en del ljus över denna sorgliga affär.

Revolutionära strejker och massexplosioner hade ingen plats i Kautskys *Vägen till makt*. Han åberopade endast den ryska revolutionen för att visa att den öppnade en tidsålder av revolutioner i öst (vilket var riktigt), att de mellanimperialistiska konflikterna skulle göra att den revolutionära perioden i öst fick djupgående effekter på förhållandena i väst (vilket också var riktigt) och att de tveklöst skulle öka spänningarna och förvärra instabiliteten. *Men den ryska revolutionens återverkningar trängde inte fram och inte heller denna instabilitets inverkan på de arbetande massornas inställning*. Politiska initiativ, den subjektiva faktorn, det aktiva elementet saknas helt och hållet. Förlita sig på de dumheter som fienden kan begå, förbereda timmen noll med hjälp av rent *organisatoriska* medel, *varigenom man omsorgsfullt överlämnar initiativet till fienden* – så kan man sammanfatta Kautskys centristiska visdom. Senare skulle denna visdom fördjupas av austromarxisterna – vars slutliga bankrutt inte drabbade världen förrän 1933–34!

Rosas överlägsenhet visar sig i samtliga aspekter i denna viktiga debatt. Mot den fadda *statistik* med vilken Kautsky rättfärdigade sin tes att ”revolutionen aldrig kan bryta ut för tidigt”, utvecklade Rosa en djupgående förståelse av de omogna betingelser som *varje* proletär revolution i början kommer att ställas inför:

”dessa proletariats ’för tidiga’ attacker bidrar nämligen i väsentlig grad till att skapa de *politiska* förutsättningarna för slutsegern, emedan proletariatet först under den politiska kris, som kommer att följa på dess maktövertagande, först genom dessa långa och hårdnackade strider kan uppnå den grad av politisk mogenhet, som är nödvändig för den slutgiltiga, stora omvälvningen.”¹⁸

Rosa hade skrivit detta så tidigt som år 1900, och det var här hon började formulera de första elementen av en teori om de *subjektiva förutsättningar* som är nödvändiga för en revolutionär seger, medan Kautsky fortfarande var besatt av att undersöka rent *objektiva villkor*, och det i så hög grad att han förnekade att de problem Rosa tog upp överhuvudtaget existerade. Med sin djupa sympati för massornas liv och strävanden, sin känslighet för massornas stämningar och massaktionernas dynamik, kunde Rosa så tidigt som i debatten 1910 på nytt resa det avgörande problemet i arbetarrörelsens strategi för 1900-talet: att det skulle vara fåfängt att förvänta sig en oavbruten stegring av massornas kampberedskap, och det faktum att de kunde återfalla i passivitet om resultaten uteblev och om ledarskapet svek.¹⁹

När Kautsky hävdade att framgången för en generalstrejk ”som är förmögen att stoppa alla fabriker” förutsatte att *alla* arbetare dessförinnan hade organiserats, drev han ”organisationens företrädare” in absurdum. Historien har visat att han i denna debatt hade fel och Rosa rätt. Vi har upplevt otaliga generalstrejker som har lyckats förlama moderna nationers hela sociala och ekonomiska liv trots att bara en minoritet av arbetarna var organiserade.

När Kautsky argumenterade mot Rosa att ”de organiserade massornas spontana rörelser alltid är oberäknliga”, och *av den orsaken* farliga för ett ”revolutionärt parti”, så uppvisade han den småborgerliga mentaliteten hos en funktionär som föreställer sig att en ”revolution” kommer att följa en omsorgsfullt utarbetad tidtabell. Rosa hade tusen gånger rätt när hon mot denna uppfattning betonade att ett revolutionärt parti, som den ryska eller polska socialdemokratin 1905, kännetecknades just av sin förmåga att förstå och inse vad som var progressivt i denna oundvikliga och hälsosamma massspontanitet, och utnyttja dess energi på de mål den hade formulerat och förkroppsligat i sin organisation.²⁰ Det krävdes den

¹⁸ *Reformpolitik och socialism*, s. 72.

¹⁹ *Ausgewählte Reden und Schriften*, vol. II, s. 325–326, 330. Utdrag ur en artikel med titeln ”Was weiter?” som publicerades i *Dortmunder Arbeiterzeitung*.

²⁰ Det är ett rent förtal från stalinisterna, ett förtal som ”oskyldigt” upprepas av dagens spontanister, att Rosa tillskrev de ”organiserade massorna” ”hela förtjänsten” av 1905 års revolution utan att nämna det socialdemokratiska partiets roll. Här är bara ett av de citat som bevisar motsatsen: ”Och även om till en början ledningen över upproret föll i händerna på tillfälliga ledare, även om upproret uppenbarligen var förhäxat av alla

stalinistiska byråkratins hela envisa konservatism för att mot Rosa återigen dra fram den ogrundade anklagelsen att hennes analys av den revolutionära processen 1905 gav ”alltför stort utrymme” åt massornas spontanitet och ”inte tillräckligt utrymme för partiets roll”.²¹

Om Rosa gjort sig skyldig till en ”spontanistisk teori” (vilket är långt ifrån bevisat), så kan man verkligen inte utläsa det ur hennes bedömning av det oundvikliga i spontana massinitiativ under revolutionära uppsving – på denna punkt hade hon helt rätt – eller i någon illusion om att dessa spontana initiativ skulle vara tillräckliga för att revolutionen skulle segra, eller ens – vilka går på ett ut – att sådana initiativ i sig själva skulle skapa den organisation som skulle leda revolutionen till seger.

Det som gav den ”politiska masstrejken” en sådan utomordentlig plats i Rosas schema var att hon i den såg *det viktigaste medlet för att skola och förbereda massorna för de kommande revolutionära striderna* (eller ännu bättre: att skola dem och skapa de förutsättningar som skulle möjliggöra för dem att *genom sin egen aktivitet fullända sin skolning*). Även om hon aldrig utarbetade en strategi av övergångskrav, så drog hon från de tidigare erfarenheterna slutsatsen att man måste bryta med den vardagliga praktiken av valkampanjer, ekonomiska strejker och abstrakt propaganda ”för socialismen”. För henne var den politiska masstrejken det viktigaste instrumentet för att övervinna denna rutin.

Sammandrabbningar med statsapparaten, höjande av massornas politiska medvetande, revolutionär skolning, allt detta betraktade hon i ett klart revolutionärt perspektiv som räknade med revolutionära kriser inom en relativt kort tidsrymd. Om Lenin grundade bolsjevismen på övertygelsen om revolutionens aktualitet i Ryssland, om han först efter den 4 augusti 1914 utsträckte denna uppfattning till resten av Europa, är det Rosa som ska äras för att hon var den första som direkt efter den ryska revolutionen 1905 utarbetade en socialistisk strategi som grundade sig på revolutionens aktualitet i Västeuropa. Det faktum att hon hade en realistisk – och tyvärr profetisk – vision av den roll som byråkratin inom arbetarrörelsen skulle kunna spela i en revolutionär kris visar hennes tal vid Jenakongressen i september 1905:

”Tidigare revolutioner, och speciellt revolutionerna 1848, har visat att det inte är massorna som måste hållas i tyglar i revolutionära situationer, utan de parlamentariska sakförarna, så att de inte kan förråda massorna.”²²

När hon 1910, efter de bittra erfarenheterna 1906–10, återvände till samma ämne, var hennes ord ännu mer lärarika:

”Om den revolutionära situationen slår ut i full blomning, om kampvågorna går mycket högt, då kommer inte partiledarna att hitta någon effektiv broms, då kommer massorna bara att knuffa åt sidan de ledare som står i stormens väg. En dag kan detta hända även i Tyskland. Men i socialdemokratins intresse tror jag inte att det är varken nödvändigt eller önskvärt att gå åt detta håll.”²³

---

möjliga illusioner och traditioner, så är upproret ingenting annat än ett resultat av den oerhörda mängd politisk skolning som den ryska socialdemokratins män och kvinnor genom agitation har spridit inom den ryska arbetarklassen. Precis som i resten av världen ligger i Ryssland frihetens och de sociala framstegens sak i det medvetna proletariats händer. Detta proletariat är väl förberett!” (8 februari 1905 i *Die Gleichheit*, omtryckt i *Ausgewählte Reden und Schriften*, vol. I, s. 216)

²¹ Se Fred Oelssners biografi över Rosa (Dietz, Berlin 1951), speciellt sidorna 50–53.

²² *Ausgewählte Reden und Schriften*, vol. I, s. 245.

²³ ”Theorie und Praxis” (*Neue Zeit* 1910), i *Die Massenstreikdebatte*, s. 231.

Enheten i Rosa Luxemburgs verk

Utifrån Rosas ”stora plan” – att få socialdemokratin att överge ”den gamla beprövade taktiken”, och förbereda sig för de revolutionära strider hon ansåg vara nära förestående – får hela hennes verksamhet en otvivelaktig enhet.

Hennes analys av imperialismen motsvarar inte bara självständiga teoretiska intressen, även om dessa intressen verkligen fanns.²⁴ Hon ämnade i alla dessa aspekter blottlägga en av de viktigaste drivkrafterna till att motsättningarna i den kapitalistiska världen, och i synnerhet det tyska (europeiska) samhället, förvärrades. På samma sätt var inte internationalismen bara ett mer eller mindre platonskt propagandaämne, utan resultatet av två behov: för det första strejkernas ökande internationalisering och för det andra arbetarklassens förberedelser inför kampen mot det annalkande imperialistiska kriget. Den systematiska, internationalistiska kampanj som Rosa under tjugo år förde inom den internationella socialdemokratin vägledades av ett revolutionärt perspektiv och ett strategiskt alternativ, liksom även hennes kampanj för den ”politiska massstrejken” och hennes djupgående analys av imperialismen.

Samma sak gäller för hennes antimilitaristiska och antimonarkistiska kampanjer. Tvärtemot en utbredd uppfattning, som ibland även upprepas av vänligt inställda kommentatorer²⁵, var inte Rosas antimilitaristiska kampanj enbart ett uttryck för hennes ”hat” mot kriget (eller hennes ”rädsla” för kriget), utan också en exakt förståelse för den roll som *den borgerliga staten* spelade, den stat som *måste krossas* för att en socialistisk revolution ska kunna segra. Så tidigt som 1899 skrev hon i *Leipziger Volkszeitung*:

”Den borgerliga statens såväl som borgarklassens makt och herravälde koncentreras i militarismen! Liksom socialdemokratin är det enda politiska parti som *principiellt* bekämpar militarismen, så tillhör omvänt också det principiella bekämpandet av militarismen socialdemokratin själva *väsen*. Att överge kampen mot militarismen skulle i praktiken helt enkelt leda till ett övergivande av kampen mot den existerande samhällsordningen.”²⁶

I sina kommentarer till den obligatoriska värnplikten i ”Sociala reformer eller revolution?” ett år senare upprepar hon kortfattat att även om detta lägger den materiella grunden för allmän folkbeväpning, sker det dock ”i den moderna militarismens form, där militärstatens kuvande av folket och statens klasskaraktär får sina mest iögonenfallande uttryck.”²⁷ Dessa kristallklara formuleringar visar vilken enorm klyfta som skilde henne, inte bara från Bernsteins förvirrade tankegångar, utan också från Kautskys juridiska fraseologi om ”kejsardömet demokratisering [sic!]”.

Därför kan man lätt förstå den oerhörda vrede som Rosa måste ha känt när hon såg de reformister som hade förebrått henne för att med sin ”äventyrstaktik riskera arbetarnas blod”²⁸ efter augusti 1914 själva spilla arbetarnas blod i en omfattning som var tusen gånger större, och då inte för deras egen skull utan för sina utsugares. Det var denna indignation som låg

²⁴ Rosa anmärkte själv att hon medan hon skrev ”Inledning till den politiska ekonomin” snubblade på en teoretisk svårighet när hon ville visa de hinder som fanns för att realisera mervärdet. Därur uppstod hennes projekt att skriva ”Kapitalackumuleringen”.

²⁵ I synnerhet Antonia Grunenbergs i sin introduktion till *Die Massenstreikdebatte* (s. 43), där hon hävdar att Pannekoek stod i direkt motsättning till både Rosa och Kautsky i och med att han formulerade strategiska begrepp om erövrandet av makten och ställde frågan om kampen mot den borgerliga staten.

²⁶ *Ausgewählte Reden und Schriften*, vol. I, s. 47.

²⁷ *Reformpolitik och socialism*, s. 68.

²⁸ *Ausgewählte Reden und Schriften*, vol. I, s. 245.

bakom hennes skarpa formulering: ”socialdemokratin är ingenting annat än ett stinkande lik”; ”de tyska socialdemokraterna är de största skurkar världen någonsin skådat.”²⁹

Hennes egna misstag är själva resultat av den stora plan som behärskade hennes liv. Hon hade faktiskt fel i sin inbördes bedömning av bolsjevikerna och mensjevikerna i Ryssland. Samtidigt som hon bekämpade Lenins ”ultracentralism”, tolererade hon Leo Jogiches ultracentralistiska järnregim i sitt eget underjordiska polska arbetarparti.³⁰ Hon tenderade att överge arbetarförtruppens socialistiska uppfostran, och underskattade således behovet av att hårda arbetarkadrer som verkligen kunde leda de breda massor som först i samband med revolutionen skulle politiseras och träda in på historiens scen. Av samma skäl lade hon inte ner någon speciell energi på att bygga en tendens eller *organiserad* vänsterfraktion i SPD efter 1906 (bildandet av ett nytt parti var inte möjligt innan SPD-ledningens förräderi definitivt hade konkretiserats för massorna med hjälp av begripliga handlingar). Det unga Spartakusförbundet, och senare det unga KPD, skulle få betala ett mycket högt pris för att man misslyckades med att använda det mellanliggande årtiondet till att bygga ett verkligt ledarskap; nu tvingades de ta itu med denna uppgift mitt under revolutionen. Inte desto mindre utvecklade Rosa en allt större misstänksamhet mot funktionärsapparaten och ombudsmännen, vars missdåd hon kunde granska på ort och ställe och det långt tidigare och mycket bättre än Lenin.

Lenin anammade inte Rosas uppfattningar om den tyska socialdemokratin förrän 1914. Därav drog han slutsatsen att det viktigaste för proletariatet inte bara var ”organisationen”. Vad som behövdes var en organisation vars program och dagliga förbindelse med detta program garanterade att partiet under ett revolutionärt uppsving skulle bli proletariatets drivkraft och inte dess broms. Rosa nådde i sin tur inte fram till samma slutsatser som Lenin förrän 1918. Det var då hon insåg behovet av att bygga en organisation för det revolutionära avantgardet och definitivt förstod att det inte räckte att ha en ohämmad tilltro till massornas skaparkraft, eller till deras spontana förmåga att krossa de socialdemokratiska byråkraternas broms vilka från och med nu var kontrarevolutionärer. Men den förtjänst som tillkommer Rosa i utarbetandet av den samtida revolutionära marxismen är omfattande. Hon var den första marxist som definierade och började lösa den revolutionärt marxistiska strategins och taktikens problem med avseende på massupprorens seger i högindustrialiserade länder.

Mars 1971

Övers. Göran Källqvist

Tryckt i *Fjärde Internationalen* nr 3 1980

Översättningen bearbetad av Per-Olof Mattsson utifrån texten i Ernest Mandel/Karl Radek, *Rosa Luxemburg. Leben–Kampf–Tod*, ISP 1986

Tryckt i *Röster om Rosa Luxemburg*, Röda Rummet 1998

²⁹ Tal om programmet vid KPD:s grundningskongress (sv. övers. *Om Spartacus*, Partisanförlaget 1971). I synnerhet reste hon borst när SPD-ledarna efter vapenstilleståndet 1918 försökte använda tyska soldater mot den ryska revolutionen i de baltiska länderna.

³⁰ Nyligen gav Edda Werfel i Polen ut brevväxlingen mellan Rosa Luxemburg och Leo Jogiches. Utan tvivel kommer denna att förse oss med ytterligare viktigt material för att studera Rosas praktiska och teoretiska inställning till ”den organisatoriska frågan” i sitt eget polska parti. En fransk och tysk översättning av delar av denna korrespondens (av Editions Anthropos och Europäische Verlagsanstalt) är på gång.